

Drugo, kar pravi namen deželne vinarske in sadjarske šole, močno krha, je pa to, da ni njeno zemljišče deželno, ampak blagega gospoda grofa Lanthierija, kateremu tudi čisti dohodek gospodarstva pripada. Zato se ne more plemenito sadno drevje zastonj iz drevesnice oddajati, ampak le proti sicer nizki, pa vendar le toliko visoki ceni, da se ravno na Kranjskem za to skoro najmanj kupca najde.

(Dalje prihodnjič.)

Kmetijske novice in izkušnje.

* Vsled sklepa občnega zbora štajarske c. kr. kmetijske družbe bode od 1. julija t. l. naprej imela družba svoje glasilo z imenom „Landwirthschaftliche Mittheilungen für Steiermark. Urednik novemu listu bode družbeni tajnik Miroslav Müller. „Der steirische Landbote“, list, kateri je dosedaj bil glasilo štajarske kmetijske družbe, je s 16. junijem nehal izhajati.

**

* *Teoretično-praktičen poduk v sadjereji za učitelje* priredil je v teku zadnjega leta narodni gosp. učitelj M. Rant trikrat. Dvakrat je podučeval pri sv. Ivanu, enkrat pa v Slavini. Tega poduka vdeležili so se naslednji gg. učitelji: M. Hiti, Gust. Grosman, Matija Arko, B. Marko, S. Hiti, Št. Jelenec in J. Dimnik. Podučeval je gosp. Rant o uredbi šolske drevesnice, o setvi in stradificiranji sadnega semena, o pikiranji, o požahnjevanji, o obrezovanji sadnega drevja itd.

Ker je g. Rant ta poduk iz lastnega nagiba priredil, brez vsake pomoči, je njegovo prizadevanje še toliko bolj hvalevredno. Čast g. Rantu!

**

* Znano je, da konji ob priliki požara neradi zapusté hlev in da jih ni mogoče dostikrat z največjo silo ven spraviti. Skušnja pak uči, da osedlani konji ali pa če se jim komat na vrat dene, brez ovire hlev zapusté.

Vprašanja in odgovori.

Vprašanje 20. Imam junico, katera je lepo rejena, koja je uže štirikrat bila pri biku, a še sedaj ni breja. Kaj mi je storiti? (C. Ž. v Kl.)

Odgovor. Junica je gotovo predobro krmena. Dajte ji manj krme in kolikor mogoče le sveže, zelene krme. Ravno tako poskusite sè premembo bika, ker je pri marsikateri kravi temu tudi bik vzrok.

Vprašanje 21. Imam veliko rabljenega čresla na razpolaganje. Ali bi ga bilo mogoče v kmetijstvu koristno porabiti. (F. G. v P.)

Odgovor. Pomešajte čreslo v kompost (mešanec), pridenite zraven apna, blata iz ceste itd. Kompost iz čresla mora biti dobro preležan, vsaj dve leti star in med letom večkrat dobro predelan. Politi ga je treba večkrat z gnojnico. Čreslovi kompost je posebno dober za gnojenje vrta. Čreslo dá se tudi porabiti za kurjavo, dotične peči se ve da morajo biti nalašč za tako kurjavo narejene.

Narodno-gospodarske stvari.

Trgovinska in obrtna zbornica.

(Dalje.)

Trgovina in industrija potrebujeta za svoj razvoj nekeve stabilnosti; spremenljivost tarif in neenakomerna njih uporaba omajeta podstavo industrije, torej se v Avstriji sploh želi, da bi se železnice podržavile, ker se pričakuje, da bi potem nastala stabilnost tarif ter bi se uvaževali vsi interesi.

Na prošnjo mnogih lastnikov žag, tovarn za lesovino in netila je poročevalec stavil v državno-železničnem sovétu naslednje utemeljene predloge:

I. „Slavno c. k. ravnateljstvo se prosi, da bi delalo na tako spremeneno reformne tarife pri avstrijsko-ogerskih železnicah, da bi se surov, neobsekan les (oblikovec) do dolgosti voza in krajniki uvrstili v razred C.“

Med razlogi k temu predlogu je med drugim rečeno, da reformna tarifa z 1876. leta uvršča samo les za kurjavo v razred C., oblikovce pa kakor izdelke iz njih uvršča v posebni tarifi II. Ta razredba ne ugaja vsem nazorom o umnem tarifovanji.

Če se vozi žagano blago za enako tarifo kakor surov les, se pač slednji ne bode dosti pošiljal. Marsikatero prevažanje in odpošiljatve izostanejo in izgubijo se mnogi odpadki pri oddaljenih žagah, kateri bi se inace pač spravili v denar. Po mnogih izkušajah se more trditi, da se povprečno za kubični meter žaganega lesa potrebuje 1½ kubičnega metra oblikovca, odpade torej tretjina oblikovca na krajnike in žaganje.

Po teži se potrebujeta za naložitev voza z žaganim lesom dve naložitvi z oblikovci, ker se na pr. deske in latve, predno se odpošljejo z železnico, morejo posušiti, ter suhega žaganega lesa le blizu 500 kil kubični meter tehta, oblikovca pa, kateri se ne more tako posušiti, tehta 650 do 800 kilo kubični meter. Če se ozira na razne cene blaga, se dobi naslednji rezultat:

En naklad na železniški voz močnejših hlodov za žaganje daje okolo 16 kubičnih metrov po okolo 6 gld. = 96 gold.; en naklad žaganic ima povprečno 20 kubičnih metrov po 15 gold. kubični meter = 300 gold.; žagan les bi imel torej blizu trojno vrednost. Pri tem računu so se vzeli močnejši hlodi, katerih se mora naložiti 100 metričnih centov; menj ugodna je razmera pri slabejšem in svežem oblikovci, s katerim se ne more vsa nosivnost železniškega voza porabiti in kateri ima veliko manjšo vrednost. Tovarne za lesovino in staničevino (Cellulose) rabijo tenak les, prve le svež les, ki se dopošilja s skorjo, katerega se more samo 12—14 kubičnih metrov na en železnišk voz naložiti; cena takemu lesu je na kraji, kjer se naklada, komaj 4 gold. za kubični meter, toraj reprezentuje naklad železniškega voza komaj vrednost 48 do 56 gld. Če voznja od kraja, kjer se les seka, ni cena, dobi lastnik gozda komaj kaj za les, tovarne ne morejo več plačati, ker so se cene lesovini in lesnim krovcem za papirščino zeló znižale. Da se je oblikovec in žagan les postavil v eno vrsto, je gotovo abnormno.

II. „Slavno c. kr. ravnateljstvo se prosi, da izjemno tarifo V. od 1. julija 1883. l. tako spremeni, da se pri lesu za kurjavo, pri krajnikih, lubji in oblikovci na vseh relacijah cene izjemne tarife I. po poti kartiranja uporabljajo, nasproti pa naj se v izjemnem tarifu V. nahajajoče znižane cene za posamične relacije in odpuste vozarine s tem, da se vrnejo, odpovedo ter v primernem obroku ustavijo.“

Med razlogi utemeljitve tega predloga se navaja, da se v istini težko uvidi, da se izjemna tarifa I. samo

*

uporablja pri rudah in rudniškem oglji in ne tudi pri lesu za kurjavo, pri lubji in oblikovci, kateri nimajo povprečno večje vrednosti, večidel še mnogo manjšo; saj je mnogo lastnikov gozdov ob železniški progi, kateri lesa za kurjavo niti v denar spraviti ne morejo, ter bi bili s 5 krajc. za 100 kilo na mestu, kjer se pripravlja, zeló zadovoljni, vendar ima cent lesa za kurjavo povprečno komaj 40% tiste vrednosti za kurjavo, kakor rudninsko oglje. Gospodarstveni razlogi gotovo govorijo zato, da bi se lesu dala tista prednost, kakor rudninskemu oglju, posebno pa se mora državna železnica na to ozirati, da so najboljši gozdovi v onih krajih, v katerih imajo lastniki od njih večje dohodke, in čim manjši so dohodki od gozdov, tem menj se briga lastnik za nje, tem bolj gozd pojema ter se ta prostor spremeni naposled v pašnike. Čim večji dobiček dajejo gozdovi, tem lažje je umno gozdarstvo in to je gotovo imeniten faktor za državo.

(Dalje prihodnič.)

Slovstvene stvari.

Kranjske klobase pa A. Nagelejevo motovilo.

Spisal Belobrk Naglič.

(Konec.)

Tako, premili bratec, zavračam tudi jaz v imenu „slovenskega narečja“, ki si ga hotel s strupenim črnilom očrtni pred vsem svetom, tvojo — pa brez zamere! — ostudno čobodro!

Kakor Slovincu ni treba nove „vére“ (za „Wehre“), tako mu ni treba tuje „prate“; daj mu le domače „pečenke“, pa bode — veruj mi! — zadovoljen. Tako ne potrebuje Slovenec ni tujega strahovitega „plutvuršta“!!! (prosim, držite me, da se ne zvrnem), ker mu je bolj v vlast domača „krvavica“, nekod tudi „mulica“. Lahko pogreša Slovenec tujih „kaufmanov“, skrbé domači kupci in trgovci, da mu ne prederejo žepov novci. Ako boš ti Slovenca s svojo „šauflo“, vrne ti on z lopato ali pa z loparjem; če pa povabiš ti njega na „hohcajt“ (!), povabi on tebe na svatbo, ženitovanje ali pir. ¹⁾ Eto ti treh domačih besed za eno tujko! — — —

Lahko bi nanizal še celo vrsto pravih domačih besed za očitane nam istinite in premnoge neistinite, to je: Slovincem v sramoto nalašč izmišljene tujke; pa se bojim, da ne bi minila čitateljev potrebna krščanska „potrpežljivost“. Bodi tedaj dovolj tega nizanja!

Ne morem pa zamolčati, kako sem se „čudom začudil“, da premili moj bratec med onimi besedami (kateri so si po njegovi — kakor bi skromno rekel Ribničan — „pusti pameti“ Slovinci izposodili iz nemščine), navaja tudi besedo **gost** (= Gast). — Dragi brate, neizrečeno mi je žal, da ti moram povedati v zobe: To nam kaže in svedoči, kako plitvo je tvoje jezikoslovno znanje, s katerim si drznil stopiti na očitni oder ter rešetati „slovensko narečje“. — Poslušaj in pámeti! Slovenska beseda **gost** (staroslovenski: **gostь**) izhaja z nemško vred (gotski „gastt“, sred.-vis.-nem. „gast“) iz starodavne indoevropske: „ghasti“ = tujec, in **gost** iz sanskrtskega ²⁾ glagola „ghas“ = gostiti se („essen beschmausend“. Fick na str. 360. Primeri rus.

¹⁾ Pa ne iz nem. besede Bier, kakor misli morda A. Nagele, nego iz domače korenike „pi-ti.“ Prim. Trinfelage.

²⁾ „Sanskrit“ pravijo Nemci zato, ker ne morejo izvirne besede „sanskrt“ pošteno izgovarjati.

gostь, srb.-hrv. **gost**, polj. **gość**, č. **host**, lat. **hostis** (= tujec, potlej pa sovražnik, ¹⁾ a **hospes** je Latincu = **gost**). — Vidiš li zdaj, dragi brate, kako streljaš z motovилоm? Isto tako streljaš z motovилоm, očitaje Slovincu (v oklepu), da si je moral besedo „naš“ izposoditi pri Latincu, to je, da je slovenska beseda „naš“ iz latinske „noster“. — Čuj! Ni dvojbe, da je prisvojivni zaimek (pronomen possessivum) „naš“ postal iz osebnega zaimka (pronomen personale) „nas“, kakor je postal lat. **noster** iz lat. „nos“, in nem. unser iz unš. Znana stvar je pa, da je rabilo lice „nas“ kot naslonica (enclitica) uže prvotnemu indoevropskemu jeziku ²⁾ t. j. sanskrtu.

Če ne veruješ meni, poslušaj, kaj piše učeni Fick na 111. strani v svoji prevažni knjigi. ³⁾

„2. **nas** bildet Casus des Plur. des persönlichen Pronomens 1. Pers.“

„sskr. **nas** enclit. acc. dat. gen. des persönlichen Pronomens 1. Pers. plur. + lat. **nos** nom. acc. altlat. **nis** dat. **nos-ter** unser. Vgl. Zend. **na** adj. pron. unser und **wo**, **wo** wir beide“.

Iz tega se vidi, da je slovenski „naš“ prvotnem u licu bližji nego lat. „noster“, in da je slovenska beseda pognala iz iste korenike kakor latinska ji sestra, — a ne mati.

Omastivši si brke z neprehvaljenimi kranjskimi klobasami, prihranil sem tudi predragemu bratcu Antonu Nageleju naposled... posebno klobaso. Evo je!

Pomisli, dragi brate še to: Da pride Francoz in ti vzame svoje stvari, ki jih nosiš ti na sebi ter jim praviš: Paletot, ⁴⁾ Šafet, ⁵⁾ Šilet, ⁶⁾ (reci: žilé) ali Weste, ⁷⁾ Kravatte, ⁸⁾ Chemisette, Pantalons; — dalje: da pristopi še Lah (Talijan), pa ti izuje „die Stiefel“ oziroma „Stiefletten“, rekši: „to so moje „stivali“ ali „stivaletti“; — dalje: da priletí od kod kakšen Grk, pa ti zbije z glave Cylinder, — a da te sreča na to Slovenec (ki si ga smešil poprej pred vsem nemškim svetom, ali brat mu Srb ali pa Hrvat in potegne ta ali oni po sili s tebe še to, kar imenujejo nekateri Nemci in nemškutarji po naših in sosednih deželah „die Gatten“, ⁹⁾ — da ti — velim — otme tako vsak svoje: kaj bi bilo (s teboj)? Če znaš misliti, — samo pomisli, pa se uveriš pri tej priči, kaj bi bilo, — — ako ne bi kdo pritekel in te ogrnil iz krščanske ljubezni s kakim dolgim plaščem („mit dem Mantel der christlichen Liebe“.)

Mislím, da zdaj izpregledaš ter začneš pometati pred svojim pragom. Ako sem ti pa navel še pre-

¹⁾ Sred.-vis.-nem. „gast“ znači 1. gost, 2. pa tudi: „fremder, um Sold dienender Krieger“. Dr. K. Weinhold „Mittelh. deutsch. Leseb.“ 1861. 257.

²⁾ Nemci mu pravijo rajši: indogermanski jezik“.

³⁾ „Vergleich. Wörterb. der indogerm. Sprachen. Von August Fick. 2. umgearb. Auflage. Göttingen 1870.

⁴⁾ Franc. „paletot“ (reci: paletô).

⁵⁾ Franc. „jaquette“ iz starofranc. „jacque“, franc. „jaque“ = Jače (anliegendes Ermelfleid).

⁶⁾ in ⁷⁾ oboje = životnik ali brezrokavnik in oboje iz francoščine. Weste, franc. „veste“ je sicer iz lat. „vestis“ (oblačilo); ali za „životnik“ začeli so jo rabiti najprej francozki krojači.

⁸⁾ Slavni jezikoznanec Weigand dokazuje, da je franc. beseda „cravatte“ ali „cravate“ nastala — čuješ li brate Nagele? — iz besede „Croate“ und Kroat, t. j. Hrvat. I. (1873), 297 in I. (1878), 334.

⁹⁾ Iz slovenske oziroma srbo hrv. besede „gatje“ („gače“, zdaj slovenski tudi „gače“), staroslovenski: „gašti“ (dvojina), *σαράβαρα* tibiala (Binden um das Schienbein, Strümpfe), Prim. Mikl. lex. 126. Tudi škandinavska beseda „hosn“ (hose) značila je „Strumpf“.